

ВІСНИК

наукової лабораторії

**«Дошкільна освіта:
історія, перспективи
розвитку
в ХХІ столітті»**

Випуска VI

Умань

2019

УДК 372 (06)

B53

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 7 від 11 лютого 2019 року)*

Головний редактор: проф. Л. В. Іщенко

Редакційна колегія: доц. Л. П. Карнаух, доц. О. М. Мельникова.

Відповідальний за випуск: доц. О. М. Мельникова

B53 Вісник наукової лабораторії «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку в XXI столітті»; Вип. VI. / [гол. ред. проф. Л. В. Іщенко]. – Умань: Візаві, 2019. – 136 с.

У матеріалах «Вісника» презентовано актуальні проблеми дошкільної освіти: особливості психологічного благополуччя дітей, збереження та зміцнення психічного здоров'я дітей дошкільного віку засобами інноваційних технологій, психолого-педагогічні аспекти гендерного виховання, формування індивідуальності дошкільника.

Науковий інтерес становлять різні аспекти професійного розвитку фахівців у галузі педагогічної, психологічної освіти, зокрема компетентісний підхід як основа формування методичної компетентності майбутніх організаторів дошкільної освіти. Наукові статті збірника стануть у нагоді викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, а також усім, хто цікавиться проблемами дошкільної освіти.

УДК 372 (06)

ЗМІСТ

Авраменко О. О.	Особливості соціального розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти	4
Дука Т. М.	Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами авторської казки	9
Іщенко Л. В.	Педагогічний супровід формування творчої індивідуальності старших дошкільників у спільній діяльності	17
Іщенко Л. В.		39
Журавко Т. В.	Вплив творів мистецтва на формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку	
Карнаух Л. П.	Особливості розвитку різностатевих взаємин дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти	48
Кравчук Н. П.	Емоційний потенціал та можливості виховного впливу сім'ї на дитину	52
Кривда В. С.	Забезпечення наступнісних зв'язків у фізичному вихованні дітей 5-7 років	57
Кушнір В. М.	Психолого-педагогічний супровід партнерської взаємодії дошкільної установи і сім'ї	65
Мельникова О. М.	Вплив стилів діяльності вихователя на навчальну діяльність дітей старшого дошкільного віку	80
Підлишняк І. Ю.	Взаємини батьків та дітей як фактор розвитку особистості дитини	85
Киселицька І. Ф.		
Ноліщук О. В.	Шляхи модернізації фізкультурно-оздоровчої роботи з вихованцями навчально-виховного комплексу влітку	93
Колонтасівська С. В.		
Попиченко С. С.	Вплив дидактичних ігор на розвиток саморегуляції поведінки дітей старшого дошкільного віку	103
Скрипник Н. І.	Основи професійної підготовки педагогів дошкільної освіти	123
Трофаїла Н. Д.	Емоційна готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі	126
Наші автори		132

И Прокура, Л. И. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; автор. кол.: Г. В. Боніська, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА). – К. : Універс. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.

5. Іщенко Л. В. Формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку: Навчальний посібник / Л. В. Іщенко. – Умань: ФОП Фовініч, 2015. – . – 162 с. – Бібліогр.: с. 123.

6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. М. Политиздат, 1975. – 304 с.

7. Яковлева Е. Л. Эмоциональные механизмы творческого потенциала / Е. Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 3–5.

8. Guilford J. The nature of human intelligence / J. Guilford. – New York : McGraw Hill, 1967. – 207 p.

9. Torrance E. P. Creative teaching makes a difference / E. P. Torrance // Psychology and education of the gifted / Eds. W. Barbe & J. Renzulli. – N.Y. : Hampton Publishers, 1975.

ВІЛИВ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Іщенко Л. В.

*доктор педагогічних наук,
професор, завідувач
кафедри психології та педагогіки
розвитку дитини*

Журавко Т. В.

*викладач-стажист кафедри
психології та педагогіки
розвитку дитини
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

У Законі України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні визнається пріоритетна роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, розвитку її творчих здібностей.

Концепція дошкільного виховання в Україні передбачає широкі можливості для створення закладів дошкільної освіти, які б розв'язували низку завдань. Одним із них має бути формування творчої індивідуальності, яка буде жити активно, цікаво, відповідно до вікових потреб [1].

Доцільно звернути увагу на те, що у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, закладено підхід до особистості як до суб'єкта власної діяльності. Дитина розглядається як цінність, як активна творча особистість.

Впровадження особистісно-орієнтованої моделі освіти зумовлено необхідністю розвитку дітей у різних сферах їхнього життя. Зокрема, освітній лінії «Дитина у світі культури», що виокремлена у Базовому компоненті дошкільної освіти, йдеться про те, що дитина повинна мати уявлення про світ практичної та духовної діяльності людини, розвивати потребу в реалізації власних творчих здібностей, діставати задоволення в процесу та результатів своєї діяльності, культивувати інтерес до надбання національної та світової культур. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього [1].

Проблема формування творчої індивідуальності є досить актуальною на сучасному етапі. Дослідження дозволяють відзначити необхідність та можливість розвитку творчої активності вже з дошкільного віку.

Дитинство передусім дошкільне – єдиний період життя, коли творчість може стати універсальним і природним способом буття людини. Численні наукові дослідження різних часів свідчать про безкрайні креативні можливості дошкільного дитинства, тому провідна психолого-педагогічна

проблема виявляється в тому, щоб створити ці сприятливі умови стимулювання і спрямування розвитку особистості.

Важливу роль у підготовці до творчої праці відіграє заклад дошкільної освіти. Саме в цьому віці полягає психологічна основа для такої діяльності. Розвиваються уява і фантазія, творче мислення, виховується допитливість, активність, ініціатива, формуються вміння спостерігати й аналізувати явища, проводити порівняння, узагальнювати факти, робити висновки, практично оцінювати діяльність. Починають складатися і диференціюватися інтереси, свідомості, формуються потреби, що лежать в основі творчості. Розвиток творчого мислення невіддільний від формування виконавчих умінь і навичок. Чим різнобічні і досконаліші вміння та навички у людини, тим багатше його фантазія, реальніше задуми.

Загалом, ідея розвитку творчої активності індивідуума, як щойно було сказано, відповідає як його інтересам, так і загальнодержавним інтересам та інтересам людського суспільства взагалі. Насамперед, творча особистість заочно краще і легше пристосовується до побутових, соціальних та шкільних умов, ефективніше їх використовує і змінює відповідно до власних уподобань, переконань тощо.

Дбаючи про формування творчої активності у дітей, залучаючи їх до творчої праці, ми створюємо необхідні умови для розвитку всіх без винятку індивідуальних якостей у дітей. Також залучення їх до творчої діяльності розкриває перед ними горизонти людських можливостей і сприяє правильному визначенню свого місця на широкому полі власних знань, умінь та здібностей.

Теоретичною основою дослідження стали: педагогічні праці, що пов'язані із принципами, методами та засобами формування творчої активності дітей старшого дошкільного віку, а також основні положення методики виховання дітей дошкільного віку (І.М. Білої, Н.О. Велугіної, К.И. Гаранчук, О.М. Дьяченко, Т.Г. Казакової, Н.Т. Кириченко, , Т.С. Комарової, С. О Фльоріної, Л.М. Шульги, та інших).

Дошкільне дитинство – перший основний етап творчого присвоєння соціокультурного досвіду (Д.Б. Ельконін, О.В. Запорожець, В.К. Котирло, В.Г. Кудрявцев, В.С. Мухіна, Т.О. Піроженко, М.М. Поддьяков, Ю.О. Приходько та ін.). У цьому віці діти, засвоївши основні зразки поведінки і діяльності, можуть вільно оперувати ними. Будь-які нові знання, враження трансформуються крізь призму їх унікального внутрішнього світу. Творчість – одна з найбільш змістовних форм активності дошкільників, універсальна здатність, яка гарантує успішне виконання різноманітної дитячої діяльності [2].

Науково доведено: саме дошкільний вік є найбільш сензитивним періодом розвитку творчості. Період від трьох до п'яти років сприятливий для формування творчості, бо дитина до цього віку, з одного боку, готова до соціалізації (сформованість мовлення), а з другого – ще не соціалізована. Для дитини весь світ ще загадковий та проблемний. Заданими Д. Б. Ельконіна, у віці близько трьох років у малюка з'являється потреба діяти, як дорослий, «зрівнятися з дорослим» (Є. В. Суботський) [6].

У філософській, психологічній та педагогічній літературі термін «активність» застосовується як характеристика особистості та її діяльності. У свою чергу, слово «творча» характеризує активність, вказує на її певний характер. Тобто це вже не просто активність, а активність у творчості, до творчості. Якщо активність характерна риса особистості, то творча активність – характеристика творчої особистості, яка не змогла б актуалізувати свій творчий потенціал, реалізувати його у творчій діяльності без енергетичного поштовху творчої активності. Тому вивчати поняття творчої активності в теоретичному та практичному аспектах необхідно через такі поняття, як творчість, активність, творча діяльність, творча особистість, творчий потенціал, творчі здібності. Тільки таким чином можна досягнути глибини сутності досліджуваного поняття, виявити корені, джерело його походження та детермінанти його розвитку.

Питання творчого розвитку дитини на сучасному етапі продовжують залишатися актуальними і цікавими для дослідників. Різні аспекти творчого розвитку особистості висвітлені в роботах Л.С. Виготського, Б.М. Теплова, Н.Н. Медушевського, О.С. Газмана і багатьох інших учених. Розвиток різних напрямів дитячої творчої діяльності представлені в дослідженнях Б.М. Пшемського, В.А. Льовіна, Н.А. Ветлугіної, Т.С. Комарової, Н.П. Савушної, Е.А. Флеріної [2].

Творчість – це людська діяльність, у процесі якої особистість, задоволюючи потреби в реалізації своїх здібностей, створює нові знання, об'єкти, схеми поведінки, робить власні «відкриття». А дитяча творчість – це творча сфера дитячого життя, в якому вона діє і спілкується з дорослими та однолітками [4].

Спираючись на метод моделювання, О. І. Савенков виділяв характерні особливості розвитку творчості і дослідницької поведінки дітей. На його думку, творчість проявляється у допитливості, чутливості до проблем, надситуативній активності; у високому рівні розвитку логічного мислення, підвищеному інтересі до проблемних завдань; в оригінальності, гнучкості мислення, легкості генерування ідей та асоціювання, здібності до критичного оцінювання, високій концентрації уваги, добрій пам'яті самостійності, сумарно тощо [4].

Визначені особливості творчої діяльності та основні фактори прояву творчості є передумовою розвитку аналогізування дошкільників й передачають підтримку та заохочення їх дорослими. У дослідженнях (К.Н. Пентселя, Н.О. Ветлугіної, О.М. Дьяченко, В.О. Моляко, М.М. Поддякова, О.І. Савенкова, Б.М. Теплова та ін.) визначено низку умов розвитку творчості, зокрема: систематичне розв'язання дітьми творчих задач, врахування дорослим індивідуальних інтересів, нахилів та здібностей дітей, позитивні, заохочувальні оцінки й стимули їх творчої поведінки, неврегульованість, свобода дій, естетизація всіх форм діяльності тощо. Важливими тут є рівні розвитку творчої діяльності (Н.О. Ветлугіна, О.М.

Матюшкін), що становлять функціональні етапи творчості, розвитку творчої стратегічних тенденцій мислення дитини. А саме:

- перший етап – орієнтувальна реакція, що має на увазі першочергову орієнтацію у творчій діяльності;
- другий етап – практичні цілеспрямовані дії, пошуки рішень, спільна творчість з дорослим;
- третій етап – самостійні дії дітей, теоретична творча діяльність [3].

Дитяча творчість, за твердженням багатьох дослідників, відзначається своєрідністю – характеризується як «творчість для себе». Особливістю цієї творчості є те, що дитина у творчій праці самовдосконалюється, змінюється на краще, здобуває нові знання, набуває вміння й навички, отримує життєвий досвід (Н.О. Ветлугіна, Г.С. Костюк, В.Т. Кудрявцев, В.С. Юркевич). Поступово ця «творчість для себе» починає слугувати іншим. Тобто дитина, пізнаючи себе, починає розуміти навколишній світ, застосовувати набутий досвід раніше, удосконалювати довілля, творити красу [3].

На заняттях і в повсякденному житті старші дошкільники перебувають у стані творчості, тобто створюють оригінальні продукти своєї діяльності – малюнки, вироби з глини, пластиліну, паперу, конструкції з будівельного матеріалу, добирають рими до слів, складають вірші. Адаптивна новизна цих витворів є суто суб'єктивною. Це вкотре вказує на відмінність дитячої творчості від дорослої [1].

У реальному житті дошкільникові доводиться виконувати як творчі завдання (цілком нові, незнайомі або з елементами новизни), так і нетворчі (які містять готову логічну програму, передбачають шаблонне рішення) завдання. Падаючи перевагу завданням творчого характеру, вихователь виховує інтерес старших дошкільнят до складних завдань (практичних, інтелектуальних, комунікативних), бажання виконувати їх самостійно, не ризикувати без шкоди здоров'ю, не боятися помилитися [3].

Поняття творчої активності сформувалось у процесі розроблення поняття активності. Тому воно є видовим по відношенню до родового поняття активності. Найбільш широко поняття творчої активності висвітлюється в сучасній психолого-педагогічній літературі.

Творчу активність визначають: як якість особистості – Н. Вишнякова, Ш. Ганелін, В. Кузін, О. Матюшкін, Л. Новікова, Г. Шамова; як компонент темпераменту – В. Небиліцин; як особливу потребу – Л. Божович; як діяльність – А. Люблінская, В. Ротенберг; як міру діяльності – В. Коган; як взаємодію з дійсністю – Б. Кадиоров, Н. Лейтес. Це є основні підходи до розуміння досліджуваного феномена.

Н. Біла зазначає, що творча активність є цілісною якістю особистості, яка спрямована на перетворення діяльності. Вона є не відокремленою групою знань та навичок, а цілісним формуванням якостей, що визначають ідейну цінність особистості, її моральну позицію, високий рівень загальної культури, активну виконавську діяльність і методичну підготовку [4].

На формування творчої активності великий вплив мають зовнішні фактори: соціальне середовище, умови освіти, навчання, виховання. Відомо, що творча активність особистості найкраще виявляється в екстремальних ситуаціях, ситуаціях успіху та свободи. Це необхідно враховувати і намагатись застосовувати у формуванні творчої особистості. І. Бех стверджує: «За надмірної регламентації поведінки, коли дитина вже має відповідні можливості самостійної регуляції поведінки, але її дії обмежуються, пригнічується творча активність дитини: вона стає ініціативною, чекає вказівок ззовні і звикає орієнтуватись тільки на них» [5].

Приблизно можна диференціювати різні стадії прояву дошкільником творчої активності, етапи формування його творчості.

Перша стадія – наслідування, копіювання готового. Потрапляючи у нову ситуацію, дитина репродукує готовий спосіб дії, повторює його за зразком задля досягнення бажаного результату.

Друга стадія - творче наслідування: внесення елементів новизни проби самодіяльності без внесення істотних змін у пропоновані інші схеми дій, зразок, ідею. Це - перша заявка дитини про себе, своє бажання самовияву. Саме на цій стадії вона ознайомлюється з різними варіантами інноваційної діяльності, визначає свої переваги відповідно до власних нахилів та вмій.

Третя стадія - репродуктивна творчість: уміння взяти за основу пропоновану схему (ідею), але істотно переробити її, внести зміни. Тут дитина переробляє інновації на свій кшталт, перевіряє їх відповідність вимогам ситуації, додає щось нове, своєрідне й оригінальне.

Четверта стадія: справжня творчість, створення нового [3].

Показники творчої активності

Творчу активність, творчий потенціал дошкільнят можна проаналізувати за такими трьома групами показників.

- Ставлення дітей до творчості: їхнє захоплення, здатність «увійти в уявні обставини, в умовні ситуації, щирість переживань.

- Якість способів творчих дій: швидкість реакцій, винахідливість комбінування знайомих елементів у нові поєднання, оригінальність способів дій.

- Якість продукції: відбір характерних ознак, предметів, життєвих явищ, відображення їх у творчій діяльності [6].

Щоб правильно оцінити, наскільки у вихованця розвинена здатність до творчої активності, доцільно у різних ситуаціях та умовах діяльності фіксувати: наскільки часто і вдало дитина продукує нові ідеї; чи здатна самостійно їх використати; чи завжди аналізує мету, засоби і способи її досягнення (чи може, частіше дає навропацки, шляхом «спроб і помилок»); як ставиться до труднощів (мобілізується на їх подолання, дратується, звертається до інших по допомогу, кидає завдання нерозв'язаним); чи здатний дошкільник до «здорової міри ризику»; як саме в процесі виконання творчого завдання використовує відому та нову інформацію, чи перевіряє її надійність;

наскільки винажено приймає самостійні рішення; чи використовує різні підходи у ході пошуку (чи, може, діє одноманітно); чи здатна дитина більш-менш об'єктивно оцінити процес і результат розв'язання творчого завдання; наскільки оригінальний продукт її діяльності, чим він відрізняється від стандартизованого зразка [3].

Отже, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури ми дійшли таких висновків, що творча активність – складова частина творчого потенціалу. Формування творчої активності особистості залежить від раціонального та ефективного використання нею тих умов, які надає суспільство для розкриття її творчих потенцій. Творча активність мотивована внутрішньою потребою у творчості, базується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Вона виявляється, розвивається і формується у процесі творчої діяльності, у долатті суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода. Отже, творча активність – це активність особистості, спрямована на перетворення дійсності і себе самої.

Творча активність мотивована внутрішньою потребою у творчості, базується на загальній активності та взаємодії свідомого, підсвідомого й неусвідомлюваного. Вона виявляється, розвивається і формується у процесі творчої діяльності, у долатті суперечностей та проблемних ситуацій і по суті є самодіяльністю, важливою умовою якої є свобода. Творча активність – це активність особистості, спрямована на перетворення дійсності і себе самої.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – с. 4-19.

2. Бєбіх Г. Д. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво // Дошкільний навчальний заклад. Харків: 2007, №4(04) – С.41-64.

3. Белая Н. Л. Формирование творческой активности студентов музыкально-педагогических факультетов педвузов в процессе

індивідуального обучения : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н
Белая. – К., 1985. – 212 с.

4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.–метод. посі
І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.

5. Белкіна Е.. Світ мистецтва і дитина //Дошкільне виховання.; 2000
№1. С.4–5.

6. Біла І.М. Дитина відкриває навколишній світ // Дошкіль
виховання. 2005. – №6; С. 26–28.

7. Біла І.М. Творчість та її розвиток у дітей // Проблеми загальної
педагогічної психології: Зб. наук. Пр. Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АП
України. – К., 2001, Т.ІІІ. – Ч.8. – С.31–37.

8. Біла І.М. Феномен дитячої творчості / Дошкільне виховання №
2011 – С.7–11.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РІЗНОСТАТЕВИХ ВЗАЄМИН ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Карнаух Л. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри психології та педагогії*

розвитку дитини

*Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини*

Однією з найважливіших характеристик особистості як живої соціальної системи є її відкритість, тобто неможливість існування без неперервної взаємодії з соціальним середовищем. Під кутом зору такого розуміння природи людини її діяльність, формування всіх її психічних функцій нерозривно пов'язані з найближчим соціальним середовищем і умовляються ним.

Так, дитина, взаємодіючи з однолітками, пізнає соціальні явища різних сторін, що забезпечує вироблення й накопичення соціального досвіду моральних орієнтирів і цінностей, переконань, ідеалів, стереотипів гендерно